

JAN GORECKI

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Warszawa

PRACA AGRONOMOWA REJONOWEGO PZKR

Prowadząc badania w zakresie szerszego tematu, tj. nad metodami i organizacją pracy służby agronomicznej w Polsce, uznaliśmy za konieczne bliższe poznanie samej organizacji czasu pracy agronoma rejonowego.

W większości ostatnio ogłoszonych na ten temat prac, jak również w opiniach działaczy gospodarczych i samych agronomów, reprezentowany jest pogląd, że obecnie agronom jest przeciążony pracą i to o charakterze organizacyjnym, co jednocześnie ogranicza jego działalność na polu oświatowym, tj. w zakresie upowszechniania wiedzy rolniczej. Powyższa opinia jest raczej słuszna i znajduje swój wyraz w uzyskanych wynikach badań.

Badania były przeprowadzone przy pomocy specjalnie dla tego celu prowadzonych dzienników czynności, gdzie sami agronomowie podawali rodzaj czynności oraz czas jej wykonania. W dodatkowych rubrykach charakteryzowali daną czynność szczegółowiej, uzupełniając uwagami co do sposobów jej wykonania oraz ewentualnie spostrzeżonej efektywności. Zebranie materiałów tą drogą okazało się niełatwe. Częste zmiany miejsca pracy bądź rezygnacja z prowadzenia zapisów na skutek braku czasu, utrudniły nam bardzo zebranie materiałów o odpowiedniej reprezentatywności. W konsekwencji z 50 dzienników założonych w trzech powiatach do analizy mogliśmy wybrać tylko piętnaście z dwóch powiatów, tj. Sieradza i Grójca.

Przyjęta do analizy liczba dzienników jako próba reprezentatywna jest dość szczupła. Jest ona jednocześnie dosyć jednolita. Wiek agronomów oraz długość okresu pracy są wyrównane. Wszyscy posiadają średnie wykształcenie rolnicze i pracują w podobnych pod względem wielkości rejonach.

Warto podkreślić, że są to cechy przeciętne dla agronomów rejonowych PZKR w skali całego kraju.

W wyniku analizy zebranego materiału możemy odpowiedzieć na kilka pytań dotyczących organizacji pracy agronoma rejonowego.

1. Długość dnia pracy agronoma.

Formalnie obowiązuje 8-godzinny dzień pracy. W rzeczywistości agronomowie pracują średnio niewiele ponad 8 godz. (8¹⁷ godz.). Natomiast długość dnia pracy jest różna w poszczególnych porach roku. Najdłużej pracują w zimie — 10²⁰ godz. zaś najkrócej jesienią — 7²¹ godz. Naturalnie występują zarówno dni i z kilkunastoma godzinami pracy i dni, w których agronom pracuje 3 do 4 godz. Te znaczne wahania wynikają z faktu, że praca agronoma nie jest kontrolowana pod względem czasu trwania. Agronom wykonuje określone zadania, co w zależności od konkretnych warunków zabiera mu więcej lub mniej czasu. W każdym razie w dysponowaniu czasem ma swobodę a długość trwania pracy nie może być miernikiem jej oceny. Godzina początku pracy jest zwykle stała, najwcześniej agronomowie wyjeżdżają z domu tuż przed godz. 8⁰⁰, a pracę rozpoczynają zwykle tuż po godz. 8⁰⁰.

Czas zakończenia pracy wykazuje natomiast duże wahania. Średnio praca kończy się o godz. 17⁰⁰ przy czym najpóźniej w zimie, bo średnio o godz. 19¹⁵ (okres zebrań i wykładów) zaś najwcześniej w jesieni, średnio o godz. 16. Prawie we wszystkich badanych przypadkach występuje również praca w niedzielę, przy

czym ma ona miejsce najczęściej i najdłużej w zimie (5⁰³ godz.), zaś najkrócej w jesieni (1⁰⁴ godz.). Ogólnie więc agronom rejonowy pracuje ponad 8 godz.

2. Na czynności jakie wykonuje agronom składają się:

1. Narady w instytucjach zwierzchnich,
2. Szkolenia własne,
3. Praca w biurze,
4. Załatwienie spraw organizacyjnych,
5. Zebrania z rolnikami:
  - a) o charakterze szkoleniowym,
  - b) o charakterze organizacyjnym,
6. Organizowanie i przeprowadzanie pokazów, wystaw itp.,
7. Indywidualne rozmowy z rolnikami.

Poważne pozycje stanowią również: dojazdy w czasie pracy i przerwy w pracy. Przedstawiony wyżej wykaz grup wykonywanych czynności przez agronoma rejonowego PZKR ustaliliśmy na podstawie odpowiedniego grupowania zapisów podanych w dzienniczku pracy. W wymienionych grupach zajęć wykonywane są różne czynności. Sądzimy, że warto je omówić dla bliższego poznania zadań i charakteru pracy agronoma rejonowego.

Narady. W PZKR zwoływane są zwykle dwa razy w miesiącu dla omówienia bieżących zadań pracy oraz oceny wykonania zadań poprzednich. Narady trwają zwykle cały dzień i są poświęcone wyłącznie sprawom organizacyjnym. Poza naradami w PZKR agronomowie biorą udział w naradach zwoływanych przez inne instytucje, które działają na terenie ich pracy np. GRN, GS itp. Oprócz narad raz lub dwa razy w miesiącu organizowane są **zebrania szkoleniowe**. Szkolenia przeprowadzane są na aktualne tematy fachowe bądź organizacyjne; zwykle odbywają się w powiecie a rzadziej w województwie. Wspomniane szkolenia stanowią jedyną formę bieżącego dokształcania się agronomów. Innych form dokształcania się, jak czytanie książek, prasy w czasie dnia pracy lub poza tym czasem agronomowie nie podają. Z analizy przebiegu całego dnia pracy wynika, że na dokształcenie się agronomowie nie mają czasu, jak również nie wykazują takiej potrzeby.

Praca w biurze — stanowi znaczny procent czasu pracy agronoma (blisko 20). Jak wiadomo, agronom rejonowy nie posiada własnego biura, a miejscem jego pracy biurowej jest biuro PZKR, GRN lub pracuje w domu. Praca ta polega na sporządzaniu sprawozdań, list, przygotowywaniu dokumentów dla kółek rolniczych. W pracy tej nie ma pomocy, sam pisze na maszynie, rysuje formularze itp.

Rozwój Kółek Rolniczych i ich działalności gospodarczo-społecznej powoduje narastanie wielu spraw organizacyjnych. Zwykle spraw tych nie są w stanie załatwić członkowie kółka, zarówno ze względu na brak czasu jak i brak kwalifikacji. Ponieważ agronom odpowiedzialny jest za całość działalności kółek, a jego praca jest w tym zakresie bieżąco oceniana, wiele czasu swej pracy poświęca na **sprawy organizacyjne**. Najczęściej jest to działalność w imieniu Kółka Rolniczego, np. załatwienie spraw w Banku, PZGS i innych instytucjach gospodarczych. Załatwianie różnych spraw organizacyjnych powoduje również zwiększenie czasu na dojazdy oraz przerwy (np. czekanie) w czasie dnia pracy.

Wszystkie omówione wyżej grupy czynności można zaliczyć do działalności organizacyjno-administracyjnej. Realizacja tych obowiązków traktowana jest jako najważniejsza, pochłania większość czasu pracy i wykonywana w różnych warunkach ogranicza czas przeznaczony na upowszechnianie wiedzy rolniczej.

Najczęstszą formą spotkań agronoma z rolnikami są zebrania. Większość zebrań ($\frac{2}{3}$ ogólnej ich liczby) zwoływana jest w celach organizacyjnych (zebrania Kółek Rolniczych), czasem na zebraniach tych agronom wyjaśnia zagadnienia fachowe bądź odpowiada na pytania. Drugim typem organizowanych zebrań są zebrania wyłącznie szkoleniowe. Są to tzw. szkolenia rolnicze, większość z nich odbywa się w zimie. Na zebraniach tych wykłady wygłaszają sami agronomowie, a tylko sporadycznie zapraszają specjalistów. Tę formę pracy agronomowie bardzo cenią i chętnie podejmują.

Upowszechnianie wiedzy rolniczej prowadzone jest również poprzez zakładanie poletek, przeprowadzanie doświadczeń, demonstracji, pokazów, wystaw itp. Liczba tych form a szczególnie doświadczeń jest zbyt duża, zwykle więc agronom

nie jest w stanie ich wykorzystać dla szerszego oddziaływania. Czas, jaki agronom poświęca na te formy najczęściej jest poświęcany na „zakładanie poletek”, „opracowanie sprawozdań”, a wyniki tych prac są tylko sporadycznie prezentowane grupie rolników. Te formy pracy nie są więc wykorzystywane dla szerszego oddziaływania.

Bezpośrednie spotkania agronoma z rolnikami i prowadzone przy tym rozmowy są częste, ale zazwyczaj trwają one krótko i dotyczą załatwienia jakiejś sprawy formalnej. Jeśli w czasie rozmowy udzielane są jakieś porady, to zwykle na skutek pytań rolnika. W zapiskach nie spotkaliśmy porad, które dotyczyłyby całości ekonomiki gospodarstwa, jego ewentualnej reorganizacji itp.

Terenowy charakter pracy agronoma powoduje naturalnie duże straty w czasie pracy. Przerwy w pracy i przejazdy w czasie dnia pracy stanowią w sumie $\frac{1}{5}$ czasu pracy. Zmniejszenie strat czasu jest możliwe poprzez poprawę organizacji dnia pracy, gdyż w wielu wypadkach stwierdziliśmy, że była ona zła.

Szczegółową strukturę czasu pracy agronoma przedstawia tab. 1.

Tabela 1

Struktura czynności w %

Wyszczególnienie	Pora roku				
	zima	wiosna	lato	jesień	średnio
Dojazdy	9,2	11,8	8,0	10,1	9,7
Narady	14,2	9,2	5,1	9,5	9,8
Szkolenia	7,7	8,2	0,9	5,1	5,6
Praca w biurze	16,2	14,3	18,6	22,2	18,1
Załatwianie spraw organizacyjnych	3,6	13,8	8,9	10,4	8,7
Zebrania z rolnikami:					
szkoleniowe	7,0	5,5	1,6	—	3,8
organizacyjne	12,7	7,6	1,5	1,2	6,5
Pokazy, wystawy	1,0	2,8	18,0	9,8	7,0
Rozmowy indywidualne	11,1	16,4	27,2	19,9	18,1
Przerwy w pracy	17,3	10,4	10,2	11,8	12,7

Z danych tab. 1 wynika, że udział poszczególnych czynności w czasie pracy agronoma jest różny w poszczególnych porach roku. W okresie zimowym więcej czasu zajmują narady własne oraz zebrania z rolnikami. W tej porze roku najwyższy procent zajmują przerwy w pracy, które nie są wykorzystywane na doradztwo indywidualne. W okresie wiosny agronom jest bardzo ruchliwy, więcej jeździ, więcej załatwia spraw urzędowych, mało ma własnych zebrani i zebrani z rolnikami. Wyraźnie tu przeważa jego działalność organizacyjna.

Lato jest porą roku o najmniejszej intensywności pracy agronoma, najwięcej czasu pracy poświęca się na doradztwo indywidualne, na pracę w biurze, organizowanie demonstracji i pokazów.

W okresie jesiennym kontakt agronoma z rolnikami jeszcze bardziej maleje, zwiększa się liczba czynności administracyjnych. W działalności oświatowej występują tylko właściwie dwie formy: rozmowy indywidualne i demonstracje.

Jeżeli wymienione tu czynności połączymy w dwie duże grupy, tj. działalność oświatowo-doradczą i działalność organizacyjno-administracyjną, wówczas średnio dla całego roku razem struktura zużycia czasu byłaby następująca:

działalność organizacyjna	— 48,7%
„ oświatowa	— 28,9%
„ dojazdy	— 9,7%
przerwy w pracy	— 12,7%
	<hr/>
	100,0%

Warto dodać, że omawiane badania prowadziliśmy w latach 1960 i 1961, obecnie w wyniku dalszego rozwoju gospodarczego Kółek Rolniczych liczba zadań organizacyjnych, jakie wykonuje agronom znacznie wzrosła. W tej sytuacji napewno zmniejszył się udział agronoma w pracy oświatowej.

Należy przypuszczać, że w dalszym ciągu czas jaki będzie mógł przeznaczyć agronom na upowszechnianie wiedzy rolniczej będzie jeszcze malał. Już obecnie obserwujemy, że spośród form upowszechniania wiedzy rolniczej, najwięcej czasu poświęca się na formy najłatwiejsze dla agronoma (pogadanki), ale mało cenione przez rolników.

Jeśli z czasu pracy wyłączymy straty, tj. czas zużywany na przejazdy i przerwy w pracy, to wówczas w czasie efektywnym przyjętym za 100, na pracę oświatowo-doradczą agronom zużywa 39,5%, zaś na pracę o charakterze organizacyjnym 60,5%.

Z powyższego zestawienia wynika, że agronom $\frac{2}{3}$ swego efektywnego czasu pracy poświęca na sprawy organizacyjne, zaś $\frac{1}{3}$ na sprawy oświatowe. Na tej podstawie można stwierdzić, że obecnie w rolnictwie nie ma ludzi zajmujących się upowszechnianiem wiedzy rolniczej. Pracę tę wykonują jako działalność uboczną agronomowie organizacyjni PZKR.

Warto dodać, że w opinii agronomów jakość ich pracy i jej wyniki są oceniane wyłącznie na podstawie stopnia wykonania obowiązków organizacyjnych. Zjawisko to ma charakter naturalny, ponieważ zadania organizacyjne są formalnie konieczne do wykonania, łatwiej jest je sprawdzić i ocenić.

Chyba więc zawsze przy połączeniu wykonawstwa przez jedną osobę zadań organizacyjnych i oświatowych te ostatnie będą spychane i wykonywane w tej części czasu jaka pozostaje po wykonaniu pierwszej grupy zadań.

Przeprowadzona wyżej krótka analiza struktury czasu pracy agronoma oraz inne badania, o których tu szczegółowiej nie mówiliśmy pozwalają na wysunięcie następujących tez:

1. Obecny agronom PZKR nie jest popularyzatorem wiedzy rolniczej; funkcja ta w jego pracy ma charakter wyraźnie uboczny.
2. Działalność oświatowa jest wypierana przez wzrost zadań i obowiązków o charakterze administracyjno-organizacyjnym.
3. Przy obecnym gospodarczym stanie Kółek Rolniczych praca organizacyjna jest niezbędna, a na przyszłość jej zakres będzie stale wzrastał.
4. Już w obecnej sytuacji istnieje wyraźna potrzeba rozłożenia wykonywanych zadań organizacyjnych i oświatowych na 2 ludzi.
5. Istnieje więc konieczność oddzielenia zadań prowadzenia oświaty i powierzenia ich odrębnej grupie ludzi, którzy będą się zajmowali wyłącznie tym zagadnieniem.